

LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARNING ASOSIY TUSHUNCHASI

Mamadaliyeva Moxizar

QDPI Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda ingliz tili kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola tadqiqi shuni ko'rsatadiki, lingvokulturologik xususiyatlarini o'rganish dolzarb va munozarali masalalardan hisoblanadi. Axborot voqealanishning milliy-madaniy xususiyatlarini aniqlash, farq qiluvchi, o'xshash jihatlarini aniq va obyektiv yoritish maqsadida birinchi navbatda ularning kelib chiqishi tarixi, manbalarini ya'ni etimologiyasini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlars: Lingvokulturologiya, madaniyat, til, muloqot, diskurs

Lingvokulturologiya bugungi kunda eng dolzarb ilmiy fanlardan biri deb hisoblanadi. 1997da S. Stepanov madaniyat va til o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish uchun "lingvokulturologiya" atamasini taqdim etdi. Ko'plab lingvokulturologlar odamlarning rivojlanish tendentsiyalarini tushunish uchun tilning kognitiv asoslarini o'rganadilar. O'tmishda va hozirgi vaqtda V. V. Vorobyovning fikriga ko'ra, "lingvokulturologiyaning eng muhim masalalaridan biri milliylikni o'rganishdir"[1]. Lingvokulturologik tadqiqotlar metodologiyasi kontseptologiya, germevntika va umumiy filologiyaga asoslangan. Lingvokulturologik tadqiqotlar madaniy nutqning til paradigmasi sifatida, har qanday kommunikativ holatlarda lingvokulturologik birliklarning asosiy pragmatik vazifalari sifatida namoyon bo'ladi. Biz madaniyatlararo muloqotni o'rganishning asosiy usuli sifatida lingvomadaniy tahlildan foydalanamiz.

Shubhasiz, madaniyatlararo muloqot madaniyatlararo talqinga asoslangan. O. A. Leontovichning fikriga ko'ra, madaniyatlararo muloqotning milliy-madaniy lingvistik o'ziga xosligi uchun ba'zi omillar mavjud [2]:

1. Madaniy an'analarning vakili. odamlar: ruxsatnomalar, taqiqlar, stereotipik harakatlar va kommunikativ universal faktlarning axloqiy xususiyatlari.
2. Ijtimoiy vaziyatni va ijtimoiy muloqot funktsiyalarini taqdim etish.
3. Mahalliy ijtimoiy vaziyatni ruhiy jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari va turli faoliyatlar, masalan, nutq faoliyati va paragvistik hodisalarning psixolinguistik asoslari bilan tanishtirish.
4. Jamiyatning til xususiyatlarini aniqlash va ramzlarni madaniy belgilar sifatida o'rganish [3].

Madaniy vo'qealanish mazmunning o'ziga xos va mavhum elementlari o'rtasidagi munosabatni ifodalaydi. Bu raqam ramz va belgi bilan ajralib turadi, chunki belgi ma'no va ma'no o'rtasidagi munosabatni ko'rsatadi. Bu belgi ikkinchi darajali shartli talqin qadriyatlarini sifatida ramzga aylanadi. Ramz belgining xususiyatlariga ega, garchi ramz belgi uchun bevosita aloqani nazarda tutmasa ham belgining va ramzning nisbati turli tillardagi shaxslardan va aloqa sharoitlaridan tashkil topgan madaniyatlararo suhbatning o'ziga xos xususiyatlarida muhim rol o'ynaydi. Muhojirlarning tilshunosligi lingvistik tadqiqotlar ob'ekti sifatida madaniy, til va kommunikativ-faol qadriyatlarini, bilimlarni, nuqtai nazarlarni va xatti-harakatlarni umumlashtiradi.[4] Til shaxsiyati quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- 1) qiymat komponenti hayotning qadriyatlarini va ma'nolari tizimiga ega. Bu ta'limning mazmuni. Qiymat komponenti insonga dunyoning asl va chuqur tafakkurini shakllantirishga imkon beradi, dunyodagi til tasvirini, milliy xarakterning asosini tashkil etuvchi va til suhbatini jarayonida amalga oshiriladigan ma'naviy g'oyalarning ierarxiyasini shakllantiradi;
- 2) madaniy komponent madaniy tadqiqotlar, masalan, nutq qoidalari va og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlarga yordam beradi;
- 3) shaxsiy komponent har bir insonda individual va chuqurlikni tavsiflaydi. Tilshunoslikning individual parametrlari xalqlarning psixofizyologik, ijtimoiy, milliy-madaniy va lingvistik farqlarining murakkab kombinatsiyasini hosil qiladi. Bu madaniyatlararo muloqot darajasida, tillardagi shaxslar o'rtasidagi farqlar madaniyatlararo muloqotning muvaffaqiyatiga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ma'lum bir muhim hajmga erishishga olib keladi. Ilgari, ingliz va rus madaniyatlarida, masalan, mifo-arketipal boshlanish kabi bir narsa bor edi. Ingliz madaniyati inglizlar, Skots, keltlar va Anglo-sakslar, keyin Norman madaniyati

kabi ko'plab qabilalarning madaniyatining birligi. Lekin rus madaniyati-butparast slavyan, nasroniy Vizantiya va g'arbiy Evropa madaniyatining birligi.[5]

Boshqa madaniy identifikator-o'zaro almashinish zarbasining asosi. Madaniyatlararo muloqot tamoyillarini o'rganish kommunikativ shokning sabablarini aniqlash imkonini beradi. Bunday identifikatsiyalash kommunikativ shokning oqibatlarini bartaraf etishning bir usuli hisoblanadi. Xalqlarning madaniyatlararo o'zaro munosabatlar jarayonining asosi-murakkab yondashuvlardan foydalanib, muloqot xususiyatlarini o'rganish, muvaffaqiyatli madaniyatlararo muloqot mavzusi sifatida tilni o'rganish usullarini tanlashda sifatli o'zgarishlar [6]. Har qanday lingvistik shaxs "baholash o'lchovi" ga ega. Misol uchun, muhojirlarning tilshunosligi bu "baholash o'lchovi" ni atrofdagi dunyoni lingvokulturaviy model sifatida ifodalash uchun ishlatadi. Ushbu model tarkibiy xususiyat va shaxsni o'z taqdirini o'zi belgilashning kuchli omilidir, chunki ma'lum bir madaniyatning vakili muayyan madaniy fondga, ya'ni milliy va jahon madaniyati sohasida muayyan dunyoqarashni ta'minlaydigan bilimlar to'plamiga ega. Madaniyat jamg'armasi har qanday milliy madaniyatga kiritilgan asosiy birlikdir. Insonning muayyan madaniyatga mansubligi uning mentalitetini odatda adabiyotni o'qish va madaniyatlararo muloqot orqali boshqa madaniyatning idrokining asosi sifatida belgilaydi. Madaniyatlararo muloqotda til dunyoqarashi muhojirlarning tilshunosligi va jamiyat o'rtasidagi muloqot jarayonida rahbar sifatida juda muhimdir. [7]

Til dunyoqarashi insonning o'zini o'zi identifikatsiya qilishning asosi bo'lib, asosan jamiyatning lingvokulturaviy xususiyatlariga bog'liq. Bu til semantikasi kodining formatidir. Shaxsiy til dunyoqarashi tegishli yoki qoldiq bo'lishi mumkin. Biroq, til dunyoqarashining o'ziga xos xususiyati yangi aqliy tuzilmalarni shakllantirish uchun asos bo'lishi mumkin. Yangi til dunyoqarashining shakllanishi natijasida biz tilning arxaik semantik tizimi va til guruhi uchun amaldagi aqliy model o'rtasidagi farqni aniqladik. Braziliyalik ee jamiyatning madaniyatlararo nutqi va "ijtimoiy ijodiy matn" o'rtasidagi farqlar haqida gapirdi.[8] Til va madaniy nutqda milliy belgi bor, shuning uchun V. V. Vorobyov shunday deydi: "til belgilari va iboralar ularni ifodalash va talqin qilishning extralinguistik usulini talab qiladi", til dunyoqarashi til shaklida bo'lishi mumkin. Unga ko'ra lingvistik dunyoqarash til qobiliyatini shakllantirishi mumkinligini anglatadi, ammo bu juda murakkab bolishi mumkin. Til dunyoqarashining madaniy nisbiyligi masalasi juda muhimdir va bu semantik tizimning shakllarining o'zgaruvchanligi va tasnifida namoyon bo'ladi.[9]

Biz globallashuv davrida yashayapmiz, shuning uchun xorijiy tillarni bilish muhimligi juda yuqori va bu kundan kunga ortib borayapti. Madaniyatlararo muloqot muammolarini o'rganish natijasida xalqlar tobora o'zora yaqinlashib bormoqda. Shunday qilib, til, atrofdagi dunyo haqida ma'lumot to'plashning muhim vositasi bo'lib, ayni paytda ma'lum bir xalqning eng muhim belgisi bo'lib xizmat qiladi. Bu odamlar mentaliteti, ularning psixologiyasi va tilida aks etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROYHATI:

1. Maslova V. A. Linguoculturology: Proc. settlement for stud. universities. M.: Academy, 2001. - 208 p.
2. Khamidova N. N. Speech exercises as a necessary component of the formation of the communicative personality of students in teaching foreign languages". Английский язык в сфере профессиональной Коммуникации vii всероссийская молодежная научная конференция Kazan. 2021
3. Galperin, I.R. Text as an object of linguistic research I.R. Galperin.-M.: URSS, 2006.-137 p Datsishin, H. Morphological and syntactic principle of the structural classification of metaphors in political discourse [Text] / H. Datsishin // Bisn. Lviv. un-tu.-Ser. Journalism. 2001.-Vip. 21.-S. 506-509.
4. Khamidova N. N. "The Development of a Semiotic Point of View in Structural Linguistics". European Multidisciplinary Journal of Modern Science 4, p. 545-547, 2022
5. Khamidova N. N. Features of phraseological units in linguoculture. Современные проблемы филологии, педагогики и методики преподавания языков. Сборник научных трудов по итогам всероссийской научно-практической конференции. Kazan. 2020
6. The theory of metaphor: Collection: Per. from English, French, German, Spanish, Polish. language / Entry. Art. and comp. N. D. Arutyunova; Common ed. N. D. Arutyunova and M.A. Zhurinskaya. - M.: Progress, 1990.-512 p.\

7. Khamidova N. N. "Effectively engaging text as a basic unit of communication in efl in learner centered classroom". Английский язык в сфере профессиональной коммуникации. Сборник тезисов докладов VII Всероссийской молодежной научной конференции. Казань, 2021
8. Kudrya, O. A. Lexical-semantic Classification of Secondary Color Designations in the English and Ukrainian Languages: Linguoculturological Aspect / O. A. Kudrya. — Text : unmediated // Russistics. — 2015. — No. 1. — P. 53—59. [Leksiko-semanticheskaya klassifikatsiya vtorychnykh tsvetooznacheniy v angliyskom i ukrainskom yazykakh: lingvokul'turologicheskiy aspekt / O. A. Kudrya. — Tekst : neposredstvennyy // Russistika. — 2015. — № 1. — S. 53—59]. — (In Rus.)
9. Shaklein, V. M. Linguocultural Content of Language : monograph. / V. M. Shaklein, S. S. Mikova. — Moscow : RUDN, 2015. — 176 p. — Text : unmediated. [Lingvokul'turnoe sodержanie yazyka : monogr. / V. M. Shaklein, S. S. Mikova. — Moskva : RUDN, 2015. — 176 s. — Tekst : neposredstvennyy]. — (In Rus.)